

**TABRIK MATNLARINI TARJIMA QILISHDA PRAGMATIK
MOSLIK VA MADANIY ADAPTATSIYA STRATEGIYALARI**

Xudoyberdiyeva Nargiza Xayrullo qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

nargizaxudoyberdiyeva@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada tabrik matnlarini o'zbek tilidan ingliz tiliga va ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilishda qo'llanadigan pragmatik moslik, madaniy adaptatsiya, kompensatsiya, transliteratsiya va izohli tarjima strategiyalari tahlil qilinadi. Tabrik matnlari formulaviy, ekspressiv va marosimiy xarakterga ega bo'lgani sababli ularning tarjimasida manba matn shaklini emas, balki kommunikativ vazifasini saqlash muhimdir. Maqolada rasmiy va norasmiy tabriklar, milliy bayram realiyalari, diniy-ma'naviy birliklar hamda emotsional-ekspressiv ifodalarni tarjima qilishdagi asosiy muammolar ko'rib chiqiladi. Natijada tabrik matnlarini tarjima qilish uchun samarali strategiyalar va amaliy tavsiyalar taklif etiladi.*

Kalit so'zlar: *tabrik matni, pragmatik moslik, madaniy adaptatsiya, tarjima strategiyasi, kompensatsiya, transliteratsiya, izohli tarjima, milliy realiya.*

Abstract. *This article examines pragmatic equivalence, cultural adaptation, compensation, transliteration, and explanatory translation strategies used in translating congratulatory texts between Uzbek and English. Since congratulatory texts are formulaic, expressive, and ritualized, their translation requires preserving not the form of the source text but its communicative function. The article discusses the main problems of translating formal and informal congratulatory texts, national holiday realia, religious-spiritual units, and emotional-expressive expressions. As a result, effective strategies and practical recommendations for translating congratulatory texts are proposed.*

Keywords: *congratulatory text, pragmatic equivalence, cultural adaptation,*

translation strategy, compensation, transliteration, explanatory translation, national realia.

Kirish. Tabrik matnlarini tarjima qilishda asosiy masala manba tildagi milliy-madaniy mazmunni maqsad tilda tabiiy, tushunarli va pragmatik jihatdan mos shaklda ifodalashdir. Tabrik matni nutqiy akt sifatida adresatga ijobiy hissiy ta'sir ko'rsatadi, ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlaydi va madaniy qadriyatlarni namoyon qiladi. Shuning uchun tarjimon tabrikning faqat leksik mazmunini emas, balki rasmiylik darajasi, adresat maqomi, voqea turi, madaniy realiya va nutqiy odob me'yorlarini ham hisobga olishi kerak.

Tarjimada noto'g'ri strategiya tanlansa, tabrik matni tabiiyligini yo'qotadi. Masalan, "Niyatlaringiz ijobat bo'lsin" iborasini "May your intentions be accepted" deb tarjima qilish ingliz tilida g'aliz eshitiladi. Mazkur holatda "May all your wishes come true" varianti maqsad til normasiga mos keladi. Demak, tabrik matnlarini tarjima qilishda pragmatik qayta qurish va madaniy adaptatsiya muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi va vazifalari: maqolaning maqsadi tabrik matnlarini tarjima qilishda qo'llanadigan asosiy strategiyalarni tahlil qilish va ularning samaradorligini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: rasmiy va norasmiy tabriklar tarjimasida xushmuomalalik darajasini aniqlash; milliy bayram va diniy marosim realiyalarini tarjima qilish usullarini ko'rsatish; so'zma-so'z tarjima, funksional ekvivalent, madaniy adaptatsiya, kompensatsiya, transliteratsiya va izohli tarjima imkoniyatlarini baholash; tarjimada emotsional-ekspressiv ta'sirni saqlash mezonlarini ishlab chiqish.

Tarjimada pragmatik moslik tushunchasi – pragmatik moslik tarjima matnining maqsad til o'quvchisiga manba matnga yaqin kommunikativ ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Tabrik matnida bu ta'sir samimiylik, hurmat, quvonch, e'tirof va ezgu tilaklar orqali yuzaga chiqadi. Shu sababli tarjimada har doim ham so'zma-so'z aniqlik birinchi o'rinda turmaydi. Ba'zan manba matndagi ayrim

birliklar qisqartiriladi, umumlashtiriladi yoki maqsad til madaniyatiga mos shaklda qayta quriladi.

Masalan, “Ilohim, yangi yoshingiz qutlug‘ kelsin” iborasi umumiy dunyoviy kontekstda “May this new year of your life bring you happiness and success” deb tarjima qilinishi mumkin. Agar diniy ohangni saqlash talab etilsa, “May God bless this new year of your life with happiness and success” varianti tanlanadi. Bu misol tarjimada kontekstning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi.

Rasmiy va norasmiy tabriklar tarjimasi – rasmiy tabriklarda ijtimoiy masofa, hurmat kategoriyasi va tantanavor ohang muhim o‘rin tutadi. Masalan, “Sizni yangi lavozimga tayinlanganingiz munosabati bilan samimiy tabriklaymiz” jumlasini ingliz tiliga “Please accept our sincere congratulations on your appointment” deb tarjima qilinadi. Bu variant rasmiy uslubga mos, hurmat va e’tirof mazmunini saqlaydi.

Norasmiy tabriklarda esa yaqinlik, samimiylilik va qisqalik muhimdir. Ingliz tilidagi “Congrats on your new job! So happy for you!” jumlasini o‘zbek tiliga “Yangi ishingiz bilan tabriklayman! Siz uchun juda xursandman!” tarzida tarjima qilinadi. Agar bunday matn ortiqcha rasmiylashtirilsa, uning samimiy ohangi pasayadi. Aksincha, rasmiy tabrik haddan tashqari sodda tarjima qilinsa, hurmat kategoriyasi yetarli darajada ifodalanmaydi.

Milliy realiyalar va bayram tabriklarini tarjima qilish – milliy bayramlar, diniy marosimlar va xalqona qadriyatlar bilan bog‘liq tabriklarda realiyalarni saqlash yoki izohlash masalasi muhimdir. “Navro‘z bayramingiz muborak bo‘lsin!” iborasida “Navro‘z” milliy-madaniy realiya hisoblanadi. Uni ingliz tiliga “Happy Navruz!” deb transliteratsiya qilish mumkin. Agar auditoriya bu bayram bilan tanish bo‘lmasa, “Happy Navruz, the traditional spring holiday!” shaklida qisqa izoh berish maqsadga muvofiq.

“Hayit bayramingiz muborak bo‘lsin” iborasi ham kontekstga qarab “Eid Mubarak” yoki “Happy Eid” shaklida beriladi. Rasmiy xalqaro matnlarda “Eid al-Fitr” yoki “Eid al-Adha” kabi aniq nomlardan foydalanish zarur bo‘lishi mumkin. Demak, milliy realiyalar tarjimasida transliteratsiya, tavsifiy tarjima va izohli

tarjima birgalikda qo'llanishi mumkin.

Madaniy adaptatsiya va kompensatsiya – madaniy adaptatsiya manba matndagi birlikni maqsad til madaniyatiga tabiiy shaklda moslashtirishdir. Masalan, o'zbek tilidagi “Yuzga kiring” iborasi ingliz tiliga “May you live to be a hundred” deb tarjima qilinishi mumkin, lekin umumiy tabrikda “Wishing you a long and happy life” varianti tabiiyroqdir.

Kompensatsiya esa manba matndagi ayrim madaniy yoki emotsional ma'no bir joyda to'liq berilmaganda, uni matnning boshqa qismida qoplash usulidir. Masalan, “fayz-u baraka” iborasini bitta so'z bilan to'liq tarjima qilish qiyin. Shu sababli “peace, happiness, prosperity and blessings” kabi kengaytirilgan ifoda qo'llanishi mumkin. Inglizcha qisqa tabrik o'zbek tiliga tarjima qilinganda esa tabiiylikni oshirish uchun qo'shimcha tilak kiritilishi mumkin: “Best wishes!” – “Ezgu tilaklar bilan! Ishlaringizga omad va rivoj tilayman.”

So'zma-so'z tarjima muammolari – tabrik matnlarida so'zma-so'z tarjima ko'pincha kommunikativ nomuvofiqlik keltirib chiqaradi. “Baxtingiz butun bo'lsin” iborasini “May your happiness be whole” deb tarjima qilish ma'noni g'alizlashtiradi. To'g'riroq variant “May you always be happy” yoki “Wishing you lasting happiness” bo'lishi mumkin. “Qo'sha qaringlar” iborasining “Grow old together” shakli tushunarli, ammo to'y tabrigi uchun emotsional ta'sirni kuchaytirish maqsadida “May you grow old together in love and happiness” varianti afzal.

Ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjimada ham so'zma-so'zlik tabiiylikka zarar yetkazadi. “Well done!” – “Yaxshi bajarildi” emas, balki “Barakalla!”, “Juda yaxshi uddaladingiz!” yoki “Ajoyib natija!” tarzida beriladi. “Best wishes!” iborasi “Eng yaxshi tilaklar” shaklida emas, “Ezgu tilaklar bilan” tarzida tabiiyroq ifodalanadi.

Tarjima strategiyalari – tabrik matnlarini tarjima qilishda bir necha strategiya samarali hisoblanadi. Funksional ekvivalent manba birlikning shaklini emas, vazifasini saqlaydi: “Muborak bo'lsin” – “Congratulations” yoki “Happy ...” shaklida berilishi mumkin. Madaniy adaptatsiya maqsad til madaniyatiga mos tabiiy ifoda tanlashni talab qiladi. Transliteratsiya milliy realiyani saqlashda qo'llanadi:

“Navro‘z” – “Navruz”. Izohli tarjima esa maqsad auditoriya realiyani bilmagan holatlarda zarur bo‘ladi.

Pragmatik qayta qurish eng muhim strategiyalardan biridir. Bu usulda tarjimon gap tuzilishini o‘zgartirishi, ayrim komponentlarni umumlashtirishi yoki qo‘shimcha tilak kiritishi mumkin. Bunda asosiy mezon tabrikning samimiy, tabiiy va vaziyatga mos chiqishidir.

Strategiya	Qo‘llanish holati	Misol
Funksional ekvivalent	Ma‘nodan ko‘ra vazifa muhim bo‘lganda	“Muborak bo‘lsin” – “Congratulations / Happy ...”
Madaniy adaptatsiya	Maqsad til madaniyatiga mos tabiiy shakl zarur bo‘lganda	“Yuzga kiring” – “Wishing you a long and happy life”
Kompensatsiya	Bir birlik to‘liq berilmaganda ma‘no boshqa joyda qoplanadi	“Fayz-u baraka” – “peace and prosperity”
Transliteratsiya	Milliy realiya saqlanishi kerak bo‘lganda	“Navro‘z” – “Navruz”
Izohli tarjima	Chet ellik o‘quvchi realiyani bilmaganda	“Navruz, the traditional spring holiday”
Pragmatik qayta qurish	So‘zma-so‘z tarjima tabiiy bo‘lmaganda	“Niyatlaringiz ijobat bo‘lsin” – “May all your wishes come true”

Amaliy tavsiyalar – tabrik matnlarini tarjima qiluvchi mutaxassis avvalo matnning vaziyatini aniqlashi lozim: tabrik rasmiy yoki norasmiymi, adresat kim, bayram yoki voqea qanday, auditoriya qaysi madaniyat vakili? Shundan keyin strategiya tanlanadi. Rasmiy matnlarda “please accept our sincere congratulations”, “we extend our best wishes” kabi formulalar mos bo‘lsa, norasmiy tabriklarda “so happy for you”, “congrats”, “wishing you all the best” kabi tabiiy birliklar

qo'llanadi.

Milliy realiyalarni tarjima qilishda ularni butunlay almashtirib yuborish ham, izohsiz qoldirish ham har doim to'g'ri emas. Rasmiy yoki ilmiy kontekstda realiyani saqlash va qisqa izoh berish maqsadga muvofiq. Ijtimoiy tarmoq yoki kundalik muloqotda esa qisqa va samimiy variant tanlanadi.

Xulosa. Tabrik matnlarini tarjima qilishda asosiy muammo manba tildagi milliy-madaniy mazmunni maqsad tilda tabiiy va pragmatik jihatdan mos shaklda ifodalashdir. O'zbek tabriklarida duo, baraka, xonadon, oila, farzand, hurmat va jamoaviylik konseptlari muhim o'rin tutadi. Ingliz tabriklarida esa qisqalik, individual yutuq, ijobiy kayfiyat va motivatsion ohang ustuvor hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tabrik matnlarini tarjima qilishda so'zma-so'z tarjima ko'pincha yetarli emas. Eng samarali yondashuv funksional ekvivalent, madaniy adaptatsiya, izohli tarjima, transliteratsiya, kompensatsiya va pragmatik qayta qurish usullaridan o'rinli foydalanishdir. Bunday yondashuv tabrikning asosiy kommunikativ vazifasi – hurmat, samimiylik va ezgu tilakni yetkazishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
2. Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill.
5. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall.
6. Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
7. Wierzbicka, A. (1991). *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Berlin: Mouton de Gruyter.
8. House, J. (1997). *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen:

Gunter Narr.

9. Venuti, L. (1995). The Translator's Invisibility: A History of Translation. London: Routledge.

10. Faxriddinova, D. S. Q. (2024). Tabrik nutqining o'ziga xos xususiyatlari. Oriental Renaissance.